

Filozofická fakulta
Ústav bohemistických studií

Bakalářská práce

Anna Kubrakova

Česká komunita v bývalém carském a současném Rusku, zejména
v černomořské oblasti

Czech community in former imperial and contemporary Russia, mainly in the
Black Sea region

Praha 2010

vedoucí práce: PhDr. Jiří Hasil

Poděkování:

Ráda bych poděkovala za pomoc a veškeré rady svému vedoucímu práce PhDr. Jiřímu Hasilovi, rodině a přátelům za podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších zdrojů.

V Praze dne

Anna Kubrakova

Obsah

ÚVOD.....	6
1. HISTORIE VYSTĚHOVALECTVÍ ČECHŮ DO CARSKÉHO RUSKA V LETECH 1860–1890	7
2. PRVNÍ ČESKÉ OBCE–VOLYŇ, KRYM, KAVKAZ.....	11
2. 1. Přehled českých obcí a měst na Volyni a na Ukrajině.....	11
2. 2. Vznik českých obcí v černomořské oblasti, zejména v okolí Novorossijsku.....	14
3. PŮSOBENÍ PRVNÍCH PŘISTĚHOVALCŮ.....	17
3. 1. Franc Josef a Jaroslav Hejdukovi.....	17
3. 2. Josef Kučera.....	20
3. 3. Karel Lavrentěvič Gusnik a Vladimír Gusnik.....	20
3. 4. Další významní krajané.....	21
3. 5. Život českých krajanů.....	23
4. ČEŠTÍ KRAJANÉ ŽÍJÍCÍ V DNEŠNÍ ČERNOMOŘSKÉ OBLASTI.....	25
4. 1. Ruští Češi (česká přímení, české rodiny).....	26
4. 2. Náboženství členů české komunity.....	30
4. 3. Školy českého jazyka a české kulturní spolky v Krasnodarském kraji.....	32
4. 4. Kulturně–společenský život.....	34
4. 5. Rusko–české vztahy v současnosti, spolupráce s Českou republikou.....	35
ZÁVĚR.....	36
BIBLIOGRAFIE.....	39

Seznam tabulek, obrázků

Tabulka 1: Počet českých krajanů v českých obcích v Krasnodarském kraji.....	14
Obrázek 1: První katolický kostel v Kirillovce.....	15
Obrázek 2: Obraz France Hejduka v Abrau–Durso.....	18
Obrázek 3: Pomník na hrobě Jaroslava Hejduka, Vladimirovka.....	19
Obrázek 4: Vladimír Šuss starší se synem, Kirillovka, rok 2003.....	26

Obrázek 5: Manželé Josef a Věra Luzumovi, Gajduk, rok 2003.....	27
Obrázek 6: Těmofej Dolejšek s fotografií svého otce, Kirillovka, rok 2001.....	28
Obrázek 7: Alexander Trenda ve své vinici, Gajduk, rok 2001.....	29
Obrázek 8: Katolický kostel sv. Hedviky a Libora v Anapě.....	31

ÚVOD

Tato bakalářská práce je věnována problematice českého osídlení na teritoriu bývalého carského a současného Ruska, zejména v černomořské oblasti.

Soustředím se na přehled českého vystěhovalectví do carského Ruska, zaměřím se také na historické, kulturní a hospodářské důvody vystěhování. Pokusím se vypracovat přehled českých obcí vzniklých na Kavkaze, Ukrajině, včetně Krymu a na Volyni, ale důkladněji se soustředím na výskyt Čechů na území samostatného Ruska. Dále se pokusím zpracovat formou medailónků osudy významných představitelů české komunity a popsat život současné komunity v dané oblasti.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola uvádí všeobecné důvody českého vystěhovalectví v druhé polovině 19. století, k nimž například patří důvody historické, kulturní a hospodářské. Druhá kapitola popisuje přehled a postup vzniku českých obcí na Volyni, Ukrajině a v černomořské oblasti Ruska. Obsahem třetí kapitoly je popis životního stylu a působení prvních českých přistěhovalců, jejich vliv na ekonomický, hospodářský a kulturní rozvoj černomořské oblasti. Čtvrtá kapitola je věnována současným rusko–českým vztahům. V této kapitole také prezentuji život českých krajanů v současné době, situaci v krajanských komunitách a jazykovou charakteristiku současné české komunity v Rusku.

Při zpracování studijního materiálu jsem vycházela z několika odborných prací věnovaných této problematice, z menších studií ve vědeckých sbornících, z několika cestopisů, z novinových článků a z vlastních materiálů týkajících se problematiky české komunity v Rusku. V příloze k této bakalářské práci je prezentován krátký videoklip, základem kterého posloužil film „Češi na Kubáni“ a soubor fotografií českých fotografů Jindřicha Štreita a Martina Sedláčka.

1. HISTORIE VYSTĚHOVALECTVÍ ČECHŮ DO CARSKÉHO RUSKA V LETECH 1860–1890

„.... jako z Irska putují také z Čech tisícové a tisícové, aby v nejisté dálce hledaly skývu chleba.“ Jan Neruda, Národní listy 1867

K českému původu se v zahraničí hlásí přibližně dva miliony lidí. Vzhledem k současnému počtu obyvatelstva České republiky by to byla pětina národa. Mnozí z nich již česky nemluví, ale udržují si povědomí sounáležitosti s českým národem a s kulturou svých předků.

Zvýšení migračních pohybů českého obyvatelstva lze zaznamenat ve druhé polovině 19. století. Značné množství převážně zemědělského obyvatelstva se stěhovalo za prací mimo české země v rámci monarchie (hlavně do Vídně a na Balkán) a také do zámoří, zejména do Spojených států amerických.

Mezi tyto hospodářsky zdůvodněné migrace patří i vystěhovalectví do carského Ruska. Od padesátých let 19. století carská vláda svými zákony a nařízeními (např. z roku 1853, 1861) vytvářela příznivé podmínky pro zahraniční kolonizaci tím, že kolonistům poskytovala půdu na rozsáhlých nově získaných územích, osvobození od daní na určitou dobu, osvobození od vojenské služby, náboženskou svobodu atd.

Nicméně nevolnické poměry a celková hospodářská situace v Rusku málo lákaly české obyvatelstvo. Navíc rakouské úřady byly nepříznivě nakloněny emigraci do Ruska, ve kterém část české politické a kulturní reprezentace hledala oporu ve svém protigermanizačním a emancipačním úsilí (Robek, 1987, s. 67).

Čeští politikové se také z mnoha důvodů stavěli proti vystěhovalectví, i když jasně věděli, že sociální problémy, nedostatek půdy a neschopnost vídeňské vlády zajistit značné části obyvatelstva obživu, neodvratně vede k emigraci. Češi volili emigraci do Ruska z ekonomických důvodů, v tomto období také mnoho českých rodin odcházelo hledat lepší životní podmínky i do jiných zemí Evropy a do zámoří. Vystěhovalectví do Spojených států amerických narůstalo a dalo podnět ke vzniku myšlenky obrácení české emigrace do slovanských zemí, kde by neměl být tak velký rozdíl v mentalitě. Takové myšlenky

vyhovovaly i carskému Rusku, které mělo zájem o kolonizaci rozsáhlých území na Dálném Východě, na Kavkaze a v souvislosti s polským povstáním roku 1863 i v tehdejší Volyňské gubernii (Skálová, 2007).

Při prvním všeruském sčítání lidu v roce 1897 se k české a slovenské národnosti přihlásilo v carském Rusku 50 385 osob (většinou to byli Češi), z toho 27 660 ve Volyňské gubernii a 6 450 v království Polském a 1 174 na Krymu (Valášková, 1996, s. 30). Na území dnešního Ruska bylo zemědělské osídlení zkoncentrováno do oblasti severních svahů Kavkazu u Černého moře. Podle sčítání lidu ve stejném roce všech Čechů a Slováků na celém Kavkazu, tedy i v Zakavkazí, bylo 3 360, z toho na severním Kavkazu přes dva tisíce (Chotek, 1910, s. 205).

Černomořská oblast byla v 19. století silně ničena válečnými konflikty. Krymská válka (1853–1856) mezi Ruskem a koalicí Velké Británie, Francie, Turecka a Sardinie o nadvládu na Blízkém východě skončila porážkou Ruska. Tato porážka mocného carismu oslabila jeho mezinárodní i domácí reputaci a zesílila revoluční situaci na počátku šedesátých let 19. století a přispěla i k zrušení nevolnictví v roce 1861. Další kavkazská válka decimovala převážně severní pobřeží Černého moře 47 let (1817–1864). Tato oblast byla po dlouhých a ničivých válkách téměř liduprázdná, proto sem carská vláda začala přesídlovat rolníky a řemeslníky z vnitřních ruských gubernií a zvát cizince křesťanské víry. Ruské obyvatelstvo se do této části jižního Ruska nerado vracelo a hustota zdejšího osídlení byla velmi důležitá nejen pro obnovu hospodářství bohatého území, ale i pro jeho ochranu před dobytčnými vpády Turků a dalších národů. Proto byla přizvána k znovuosídlení zničené oblasti kromě Rusů i některá další etnika – Řekové, Estonci, Němci a Češi.

V jihozápadních guberniích po zrušení nevolnictví v roce 1861 a po potlačení polského osvobozenického „lednového“ povstání v roce 1863, bylo levně na prodej mnoho lesů, orné a jiné půdy. Hlavní příčinou nabídky a nízké ceny byla neschopnost šlechticů ve změněných podmínkách své velkostatky výnosně obhospodařovat a dále to, že carská vláda levně prodávala velkostatky, které konfiskovala polským šlechticům, účastníkům potlačeného povstání.

Carská vláda přistěhovalectví z Evropy podporovala, zejména příliv protestantů, protože tím v těchto pohraničních oblastech posiloval nekatolický tj. protipolský živel.

Příslušnost k české národnosti již tehdy v Rusku něco znamenala a zároveň ovšem zavazovala. Svůj význam měly i tehdejší všeslovanské a proruské sympatie mezi slovanskými národy v Rakousko–Uhersku.

Těch, kteří připravovali vystěhovalecké klima, bylo mnoho, ale nejvýznamněji ho ovlivnily tyto osobnosti: František Palacký a první organizátoři emigrace František Příbyl s Josefem Oličem.

V šedesátých letech 19. století se zájem o Rusko podstatně zvýšil. V roce 1961 došlo v Rusku ke zrušení nevolnictví a k příznivějšímu posuzování tamních hospodářsko-spoločenských poměrů. Přispěla k tomu i účast české politické a kulturní reprezentace vedené Františkem Palackým a Františkem Ladislavem Riegerem na etnografické výstavě v Moskvě v roce 1967, jež se stala určitým fórem projevů slovanské vzájemnosti (za neúčasti Poláků po porážce polského povstání v Rusku v roce 1963) (Hostička, 1967, s. 222). Více než o výstavu šlo o setkání významných slovanských osobností, především ze států mimo Ruskou říši, aby se posílily panslavistické tendence. František Palacký jednal mimo jiné se členy vlády o možnostech imigrace Čechů do Ruska. 8. června byla delegace přijata carem Alexandrem II., který uvítal českou delegaci těmito slovy: „Rodní bratři na rodné zemi“. Zde bylo domluveno přestěhování Čechů do Ruska. Carská vláda jim poskytla dlouhodobé splátky, daňové úlevy a jiné výhody. Ještě v květnu téhož roku byla v Petrohradě založena „Komise pro uvedení české emigrace do Ruska“ při „Moskevské společnosti zeměpisné“. Slovanské emigraci do Ruska měly napomáhat i slovanské společnosti v Moskvě, Petrohradě aj (Пушкаревич, 1926, s. 45).

Po prosincové ústavě z roku 1967 došlo v Čechách k zakotvení vystěhovalecké svobody (zákonným omezením zůstala jen branná povinnost). Dalším důvodem pro emigraci do Ruska bylo to, že v důsledku občanské války Amerika podstatně omezila přistěhovalectví, zatímco Rusko mělo s Rakousko Uherskem společnou hranici. Přistěhovalci tam mohli jet vlakem až do pohraniční stanice Brody, nebo koňským spřežením, což trvalo nejdéle 6 týdnů.

Ve druhé polovině 19. století carské Rusko mělo zájem kolonizovat taková území jako například Krym, Kavkaz po vytlačení čerkeských kmenů a rozsáhlé amursko-ussurijské oblasti po podepsání ajgunské smlouvy mezi Ruskem a Čínou v roce 1858 (Brouček, 1996, s. 28). Probíhala také kolonizace Sibíře z řad vlastního obyvatelstva, která ale i přes velké státní finanční náklady nebyla uspokojivá.

Z hospodářského hlediska byla úspěšná německá kolonizace, již začala zhruba o sto let dříve než kolonizace česká. Kolonisté avšak nespĺývali s domácím obyvatelstvem, a vytvářeli kulturně cizí, z politiko–strategických hledisek nežádoucí komunity. Proto carská vláda měla zájem především o kolonizaci Slovanů, jako například pravoslavných Srbů, Bulharů, Řeků a zájem měli i o Čechy jako o kulturně a hospodářsky vyspělý národ, který jako národ slovanský by se mohl nejvíc sblížit s ruským elementem tím spíše, že český katolicismus byl často prezentován jako víra ovlivněná husitstvím a tak blízká pravoslaví.

České vystěhovalectví do Ruska ve druhé polovině 19. století lze rozdělit do dvou základních typů:

- 1/ zemědělské vystěhovalectví–emigranti ve skupinách se stěhovali na venkov, za půdou; osídlení bývalo kompaktní v nově založených českých vesnicích či menších osadách vedle vesnic domácího obyvatelstva nebo dřívějších cizích kolonistů,
- 2/ městské vystěhovalectví–emigranti různých profesí, zejména učitelé, vychovatelé, inženýři, obchodníci, hudebníci, potulní muzikanti, řemeslníci, sládci, mlynáři, zahradníci atd.; přicházeli obvykle jednotlivě, usazovali se zejména ve velkých městech – v Petrohradě, Moskvě, Kyjevě, Oděse a mnoha dalších městech po celém Rusku; jejich osídlení mělo dispersní charakter (Brouček, 1996, s. 30).

2. PRVNÍ ČESKÉ OBCE – VOLYŇ, KRYM, KAVKAZ

František Ladislav Rieger a František Palacký jako delegáti Slovanského sjezdu dosáhli spolu s Františkem Příbylem a Josefem Oličem toho, že se Češi stěhovali do Ruska, a to na Volyň. Volyňská gubernie v 60. letech 19. století, kam směřoval hlavní vystěhovalecký proud, měla 71 350 km, z toho bylo 68 % orné pudy a 22 % lesů. Bývalá carská volyňská gubernie byla totiž velká jako Čechy a měla společnou hranici s Rakousko–Uherskem.

2. 1. Přehled českých obcí a měst na Volyni a na Ukrajině

Ukrajina v 19. století jako samostatný stát neexistovala. Území, kam směřoval přistěhovalecký proud, patřilo ruské říši.

Již v roce 1863 přišlo na Volyň prvních sedmnáct českých rodin, které založily osadu. V prvních letech se kolonizace prudce šířila; za deset let se Češi přistěhovali do více než 100 obcí, některé z nich sami založili, tudíž přírůstek v osídlení činil kolem 10 obcí ročně. V následujících dvaceti létech vznikaly nebo byly Čechy osídleny pouze 2 až 3 obce ročně a později ještě méně. Později se Češi rozptylovali do již existujících ukrajinských obcí, v nichž se často usídlovalo jen několik rodin.

Celkově na Volyni žili Češi v 638 obcích, z toho bylo 109 obcí zcela českých a 152 smíšených, v ostatních 377 obcích byli Češi v menšině.

Po příchodu na Volyň bydleli Češi zpočátku v dočasných zemljankách, ale po několika měsících většina přistěhovačů již vlastnila stodoly, které však za několik let vystřídaly obytné dřevěné domy se dvěma až třemi místnostmi.

Od samého začátku zaváděli Češi nové zemědělské postupy a pěstování nových plodin. Jejich počínání zpočátku vyvolávalo nepochopení a odpor místního obyvatelstva, ale postupně se tamní obyvatelé snažili o napodobení.

Převládající část českých emigrantů se usazovala ve volyňských újezdech Rovno, Dubno, Luck, Ostroh, Rovno Žitomír a dalších. Některé vesnice byly zakládány na prázdných místech, jiné se nacházely při ukrajinských vesnicích. Obce České Noviny (Новини), Český Malín (Малин), Český Boratín (Боратин) a další tvořili místní části s původním názvem ukrajinských vesnic, který byl doplněn slovem „český“.

Již v letech 1861–1862 vzniklo na území carského Ruska několik českých vesnic. Z nich se připomíná obec Čechohrad (Чехоград) v Melitopolském Újezdu. Tato obec měla při svém založení 175 českých rodin s celkovým počtem 575 obyvatel. V roce 1869 byla na Volyni založena obec Hlinsko (Глинско). Zakladateli těchto obcí byli František Přibyl a Josef Olič.

Česká obec Lutharda (Лутхарда), jež byla založena Čechy v Dubenském újezdu (Дубенський уезд) už v roce 1863, měla kolem dvaceti rodin, později se proměnila ve větší vesnici. Také od roku 1861 v tomto újezdu vznikly obce a města jako například: Buderáž (Будераж), Jablonovka (Яблонівка), Jahodovka (Ягодовка), Kneruty (Кнеруты), Kochánovka (Коханівка), Krásná (Красна), Libánovka (Либановка), Lysin (Лысин), Moldava (Молдава), Mlynov (Млинів), Mirohošť (Мирогошть), Mizoč (Мізоч), Moskovština (Московщина), Olšanka (Вільшанка), Ozerany (Озераны), Podhájsce (Підгайці), Ploska (Плоска), Podlisky (Пидлиски), Račín (Рачин), Rohožno (Рогожно), Semiduby (Семидуби), Sofievka (Софіївка), Újezdce (Уездце), Ulbárov (Улбаров), Varkoviče (Варковиче), Verba (Верба), Volkov (Волков), Dubno (Дубно) – újezdní okresní město a několik dalších.

Do Luckého újezdu (Луцький уезд) patřily české obce: Boholuby (Боголюби), Boratín (Богаратин), Čerčice (Черчице), Falknov (Фалкнов), Hubín (Губин), Jarovice (Яровице), Kovbaň (Ковбань), Křupa (Крупа), Lipjany (Липьяны), Michlín (Михлин), Miluše (Милуші), Mstěšín (Мстишин), Niva Hubinská (Нива Губинска), Novostav (Новостав), Omelíanik (Омельяник), Selisko (Селиско), Šklín (Шклинь), Stromovka (Стромовка), okresní město Luck (Луцьк) s početnou českou kolonií.

V Novohrad–Volyňském újezdu (Новоград–Волинський уезд) byly založeny obce: Alexejevka (Алексеевка), Romanovka (Романовка).

Město Křemenec (Кременець) mělo několik českých rodin.

Ostrozský újezd (Острозький уезд) měl také dost velký počet českých obcí: Antonovka (Антонівка), Bludov (Блудов), Dědova Hora (Дідова Гора), Dlouhé Pole (Долгое поле), Holovle (Головни), Hlupanín (Глупанин), Jadvinín (Ядвинин), Korosteň (Коростень), Novosilky (Новосілки), Moštěnice (Мощанівка), Zálesí (Залісся), Závídon (Завидів), Zdoldunov (Здолбунов), Ostroh (Остріг).

Musíme se zmínit i o takových početných újezdech jako:

Rovenský újezd (Рівненський уезд): Hlinsko (Глинськ), Hrušovice (Грушівка), Janovka (Янівка), Kvasilov (Квасилів), Nikolajevka (Николаевка), město Rovno (Рівне);

Žitomírský újezd: Alimovka (Алимовка), Florovka (Флорівка), Gorbaši (Горбаши), Horodiště (Городиште Украина), Ivanovice (Ивановице), Krosna (Кросна), Krušinec (Крушинець), Olšanka (Ольшанка), Plechová (Плехів), Vinohrady (Виноградів), a město Žitomír (Житомир).

V roce 1901 se na Volyni uvádí 44 administrativně samostatných osad a dalších 64 obcí nesamostatných nebo osídlených nejen Čechy (Dluhošová, 1996, s. 50).

Kromě Volyňské gubernie se Češi stěhovali a usazovali se i v jiných částech tehdejšího území Ukrajiny.

Kolonsčina (Колонщина), Nikolajevka (Николаевка) a Dača (Дача), kde bylo asi 300 československých rodin, patřily do okolí města Kyjev.

Osídlení v jižní části Ukrajiny včetně Krymu bylo velmi rozsáhlé. Zde se Češi usídlovali především na státní půdě, která byla méně kvalitní než na Volyni. Kvůli nedostatku volné státní půdy a špatným podmínkám se musela část emigrantů opakovaně stěhovat do jiných částí Ruska.

Od druhé poloviny 19. století se Češi usazovali v okolí přístavního města Oděsa. Mnoho Čechů přišlo do Chersonské gubernie, kde se většinou usazovali v blízkosti německých osad. Tak roku 1899 v Perekopském újezdu (Перекопський уезд) byla Čechy osídlena Alexandrovka (Олександрівка), již v roce 1870 založili Němci. Také zde byly založeny kolonie Tábor (Табор) – bývalá tatarská vesnice a později roku 1905 osady Bohemka (Богемка) a Ljubaševka (Льубашевка).

2. 2. Vznik českých obcí v černomořské oblasti, zejména v okolí Novorossijsku

Do Krasnodarského kraje na černomořském pobřeží se začali Češi stěhovat na základě dohody mezi Ruskem a Rakousko-Uherskem v druhé polovině 19. století.

První čeští přistěhovalci se v jižním Rusku objevili v roce 1868. Několik českých rodin se přestěhovalo do oblasti u přístavu Tuapse, ale první hromadný přísun prvních kolonistů byl zaznamenán o rok později. V roce 1869 přijelo z Oděsy na Kubáň prvních 360 rodin českých kolonistů. Carské Rusko jim nabídlo řadu úlev. Čeští kolonisté byli např. osvobozeni od daní a vojenské povinnosti. Kolonistům byla také přislíbena zemědělská půda vhodná k obdělávání, zpočátku však museli žít v zemljankách.

Češi sídlili v následujících obcích, většinu z nich sami založili:

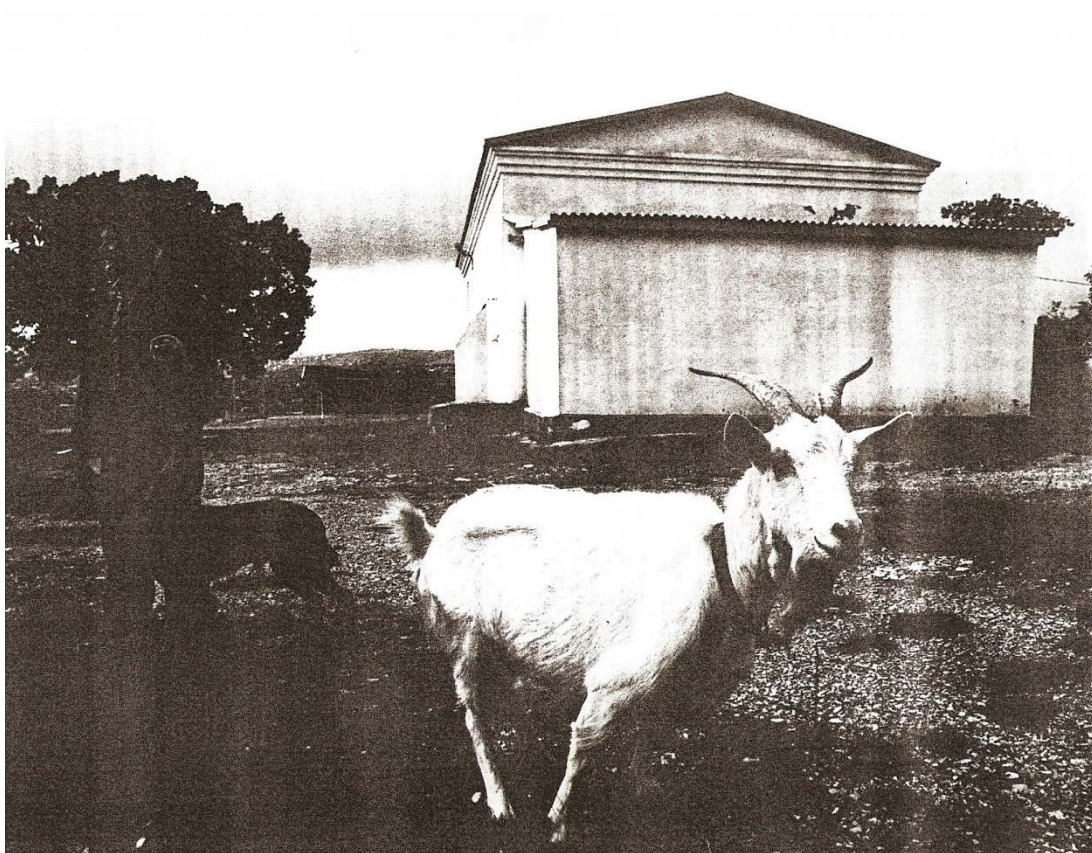
Obec	rok založení	počet obyvatel v roce 1872
Metodějovka (Мефодиевка)	1869	47 mužů a 44 žen
Kirillovka (Кирилловка)	1869	86 mužů a 95 žen
Vladimirovka (Владимировка)	1870	56 mužů a 52 žen
Borisovka (Борисовка)	1872	36 mužů a 28 žen
Chlebovka (Глебовка)	1870	67 mužů a 65 žen
Varvarovka (Варваровка)	1870	76 mužů a 89 žen
Pavlovka (Павловка)	1870	52 mužů a 42 žen

Tabulka 1: Počet českých krajanů v českých obcích v Krasnodarském kraji

Vesnice Pavlovka a Varvarovka leží asi 10 km od přímořského města Anapa. V Pavlovce dlouhou dobu fungovala česká škola, ve které v roce 1927 působil český učenec a spisovatel Petr Jilemnický.

V roce 1926 ve Vladimirovce hospodařilo asi 30 statků. Za zmínku stojí místní hřbitov, na kterém je pochován Franc Josefovič Hejduk, jenž je zakladatelem české vesnici Hejduk (Гайдук).

Kirillovka spolu se sousední Metodějovkou byly pojmenovány podle svatého Cyrila a Metoděje. Jsou vzdálené asi 3 km od Novorossijska. V roce 1888 zde byl postaven první katolický kostel. V roce 1937 z něj udělali taneční klub, který se později přeměnil v kulturní dům. Oba kříže ze střechy kostela leží mezi náhrobky nedalekého hřbitova. Nedaleko kostela se nacházela první česká škola, která byla založena v roce 1911. Po první světové válce se v ní stále učilo česky, ale v dnešní době se v této budově nachází obchod. Kirillovce se říkávalo „Praha“, protože se v historii české komunity často stávala centrem všeho dění.



Obrázek 1: První katolický kostel v Kirillovce

Vesnice Hejduk (Гайдук), již založil český vinař Franc Hejduk, leží v okolí Novorossijska. V roce 1904 vedle Hejdukovy usedlosti, kolem níž se tvořila česká vinařská vesnice, byla zřízena železniční zastávka, která od 1. ledna 1904 získala nový název „post Gajduk“. Tento název přešel později i na obec.

Další české osídlení:

Tekos (Текос) a Tešebs(Тшебс) u Gelendžiku; Anastasijevka (Анастасиевка) u Tuapse; chutor Mamacev (Мамацев), jenž nyní náleží Adygejské republice a Dukmasov (Дукмасов), který se nyní nachází v Bělorečenském okrese Krasnodarského kraje u Majkopu.

Podle dobových údajů Metodějovka a Kirillovka byly v roce 1873 obývány výlučně Čechy. V dalších třech vesnicích Vladimirovce, Borisovce a Glebovce Češi žili spolu s Rusy. Pouze ve dvou vesnicích – Vasiljevce (zde žili Řekové a Bulhaři) a Fedotovce (obývána Řeky a Rusy) – žádní Češi nebyli (Верещагин, 1874, s. 126).

Podle výsledků prvního všeobecného sčítání lidu v Rusku, provedeného v roce 1897 z 16 897 obyvatel Novorossijska bylo 170 Čechů (1 % z celkového počtu českých osídlenců). Češi představovali čtvrtou nejpočetnější jazykovou skupinu po Rusech, Řecích a Arménech.

V roce 1910 v celé Černomorské gubernii žilo 2 546 „Čechů nebo jiných Slovanů“ (kromě Rusů, Poláků a Bulharů). Představovali pátou početně nejvýznamnější skupinu v gubernii (po Rusech, Řecích, Arménech a Židech; přibližně 1,7 % osídlení) (Герасименко, Санеев, 1998, s. 414–415). Na území carského Ruska bylo toto území druhou největší českou komunitou po Volyni na Ukrajině. Kolonisté vytvořili výraznou hospodářskou a kulturně aktivní menšinu.

Počet kavkazských Čechů mírně rostl až do 30. let 20. století. Největšího počtu bylo dosaženo při sčítání lidu v roce 1926. Tehdy českou národnost uvedlo 2 728 osob. Později se počet českých obyvatel Krasnodarského kraje a celého Ruska začal snižovat. V roce 1959 se k české národnosti přihlásilo 2001 osob, v roce 1979 1 500, v roce 1989 1 247. Při zatím posledním sčítání lidu v roce 2002 se k české národnosti přihlásilo pouze 732 obyvatel Krasnodarského kraje, což představuje 0,01 % osídlení regionu.

3. PŮSOBENÍ PRVNÍCH PŘISTĚHOVALCŮ

S českými přistěhovalci, kteří v různých oborech měli vliv na rozvoj černomořské oblasti je spojená především novodobá historie sadovnictví, pivovarnictví, pěstování vinné révy a výroba vína na Kubáni. Bez vlivu Čechů nezůstal ani rozvoj průmyslu v kraji, ruská věda a kultura. Aktivně se zúčastnili první světové války, kde bojovali za svoji starou a novou vlast, později také i následné občanské války v Rusku.

3. 1. Franc Josef a Jaroslav Hejdukovi

V roce 1867 do Novorossijsku přijel Franc Josef Heyduk, který je považován za nejvýznamnějšího „kavkazského Čecha“. Byl bratrem básníka Adolfa Heyduka (1835–1923). V ruských pramenech uváděný jako Fedor Ivanovič Gejduk. Narodil se roku 1837 na Moravě, na zámku Rychmburk u Skutče, zemřel v roce 1890 na Dálném východě. Absolvoval fakultu zemědělství a lesnictví Pražského učení technického. Pracoval v zemědělství a lesnictví v Čechách a Maďarsku. Potom od roku 1854 působil v Rusku, vyučoval na univerzitě v Charkově (nyní Ukrajina).

Franc Josef Hejduk požádal náčelníka Černomořské gubernie o povolení pěstovat na pobřeží novorossijského okresu víno a zakrátko mu bylo nabízeno místo obvodního agronoma v Novorossijsku. 22 srpna roku 1868 dostal Franc Josef Hejduk od nadřízeného Černomořského obvodu Dmitrije Pilenka povolení na realizaci práce, týkající se vědeckého výzkumu pěstování vína a vinohradnictví na pobřeží. V Cemeské dolině vedle Novorossijsku dostal k soukromému užívání 300 desjatin půdy (1 desjatina = 1,09 ha), kde založil zkušební vinohrady. Po obdržení pozemku se za ním přistěhovala žena s dvěma dětmi a dovezli z Čech sadbu (10 000 sazenic ryzlinku a 10 000 portugalů). O dvacet kilometrů blíž k Novorossijsku Franc Hejduk založil usedlost Hejduk. Domníval se, že se, díky půdě a klimatu, může Černomořské pobřeží stát centrem vinohradnictví a sadovnictví. Úspěšně pracoval v této oblasti na aklimatizaci různých druhů ovocných stromů (roubením), zabýval se také studiem

nemocí vinohradních keřů a metod boje s nimi. Počátkem 70. let 19. století založil vinice na panství v Abrau, 20 km od Novorossijsku, a v Dagomysu a Vardane blízko města Soči.

Podle France Hejduka klimatické podmínky na pobřežních pozemcích blízko Abrau jsou téměř takové jako ve francouzském kraji Champagne. Proto ve zprávě pro nadřízeného Černomořského okruhu generálmajora Dmitrije Pilenka napsal: „Severozápadní pobřeží Kavkazu se jeví jedním z nejlepších prostředí na světě pro pěstování vinné révy. Na jihozápadních úbočích byla objevena nová vinařská Kalifornie. Ani Burgundsko, ani Champagne nemohou sloužit našemu kraji za vzor či mu být dávány za příklad, tím méně Krym.“ (Трехбратов, 1997, s. 111).

Za nějaký čas se ve vinaře proměnili téměř všichni čeští přistěhovalci kolem. První vinohrady přežily další válku s Tureckem (1877) a přinesli natolik dobrou úrodu, že víno z ní vytvořené obdrželo hned v následujícím roce na mezinárodní vinařské výstavě na Jaltě nejvyšší možné ocenění a porazilo tradiční evropské vinařské mocnosti.

Podle časopisu „Kavkaz“ prodal agronom Hejduk v roce 1879 obyvatelům Novorossijského obvodu 3 145 sazenic ovocných stromů a 7 810 sazenic vinné révy ze své školky, a to za dvakrát nižší cenu než byla státní (Pukiš, Tretjakova, 2006, s. 3).

V roce 1883 bylo víno „Riesling“ z Abrau–Đurso poprvé představeno na mezinárodní výstavě v Chicagu ve Spojených státech.

Franc Hejduk stál u vzniku vinařského závodu v Abrau–Đurso, kde se dnes vyrábějí šumivá vína známá v celém Rusku. Jeho portrét dodnes visí v jídelně degustačního sálu podniku.

V roce 1884 byl Franc Hejduk vyznán pomoci zvelebení kraje kolem Vladivostoku. Přijal návrh Příamurského generálního gubernátora, aby našel vhodné zemědělské využití pro tamní půdu, a odjel na Dálný východ, kde po šesti letech zemřel na lodi v Tatarském průlivu a je pravděpodobně pohřben ve Vladivostoku.



Obrázek 2: Obraz France Hejduka

V Abrau–Durso

Vinohradů v Gejduku se ujal jeho syn. Jaroslav Hejduk se narodil 28. dubna 1863 v Praze, do Novorossijsku přijel se svojí matkou jako sedmiletý. Vystudoval historicko-filozofickou fakultu v Oděse, po návratu na Kavkaz pracoval jako soudce v Těmruckém okruhu, v kanceláři Stavropolského, později Černomořského gubernátora. V roce 1894 složil zkoušky v zemědělsko-hospodářské škole v Charkově, rok na to byl jmenován mladším agronomem Černomořského okruhu, čímž navázal na dílo svého otce.

V samém počátku 1. světové války, 30. srpna 1914, odjel se skupinou dobrovolníků z Novorossijska do Kyjeva, kde byl zařazen do České družiny u carské ruské armády. Stal se prvním praporečníkem sboru. Od 2. února 1916 patřil do Československého střeleckého pluku sv. Václava, od 18. května 1916 do Prvního československého střeleckého pluku Mistra Jana Husa (Pukiš, Tretjakova, 2006, s. 5). Roku 1914 s Českým sborem odjel na západní frontu, kde, podle svědectví jeho vnuka Jaroslava, bojoval do roku 1916. O hrdinství českých vojáků se zmiňuje například časopis „Černomořský almanach“ v prosinci 1914: „...místní Češi: agronom J. F. Heyduk, učitel tělocviku na novorossijském gymnáziu, člen spolku „Sokol“ E. Janák a další odjeli do centra válečných bojů a nyní se nacházejí v řadách České družiny. Členové novorossijského Sokola L. Reznik a Gr. Golovaň zabiti, Josef Škljar těžce raněn.“ Jaroslav Hejduk zemřel v únoru 1918 a s vojenskými poctami byl pohřben na hřbitově v české obci Vladimirovka, kde se nachází hrob s křížem, který obrůstá výtvarně ztvárněná vinná réva (dílo českého sochaře Zelenky), s českým nápisem: „Jaroslav Hejduk, nar. 1863, zem. 1918“, a pozdrav, který oba Hejdukové používali nejčastěji: „Nazdar!“.



Obrázek 3: Pomník na hrobě Jaroslava Hejduka

3. 2. Josef Kučera

Ještě v Rakousko–Uhersku vydával Franc Hejduk spolu se svým přítelem Josefem Kučerou časopis „Pokrok hospodářský“. V roce 1879 Josef Kučera při své návštěvě u France Hejduka našel blízko Novorossijsku zdroje kvalitního vápence (v současné době v Novorossijsku pracují čtyři cementárny).

Josef Kučera se narodil 20. března roku 1829 ve Skutči u Hlinska. Byl chemikem technologem v cementářském průmyslu, redaktorem, překladatelem, vydavatelem. Po absolvování gymnázia v Litomyšli v roce 1850 a o pět let později techniky v Praze působil jako asistent analytické chemie na technice, chemik na rolnicko–lučebnicím ústavu v Praze a v Nahém Újezdci u Planě; profesor chemie a přírodních nauk v Libverdě (nyní Lázně Libverda u Frýdlandu), vydavatel a redaktor časopisu „Pokrok hospodářský“ (1861–1864, od roku 1865 „Hospodářské noviny“) a „Hospodářské noviny“ (1862–1866), profesor hospodářské školy v Táboře (1866–1867) a novinář v Praze. Po přestěhování zkoumal přírodní suroviny pro výrobu cementu a roku 1871 založil továrnu v Novorossijsku. Po návratu do Prahy se věnoval novinářství a překladatelství. Je autorem četných pojednání v oboru hospodářství a přírodovědy a překladů.

Josef Kučera zemřel v roce 1907.

3. 3. Karel Lavrentěvič Gusnik a Vladimír Gusnik

Roku 1886 byl v Krasnodaru (tehdejším Jekatěrinodaru) Karlem Lavrentěvičem Gusnikem (v české podobě Husníkem) založen první kubáňský slévarenský strojní závod. Na počátku zde pracovalo 17 řemeslníků (zařízení sestávalo z parního stroje, tavicí pece, výhně, 7 obráběcích strojů), v roce 1914 přibýlo ještě 70 dělníků.

Zpočátku se v továrně pouze opravovaly mlátičky, ale po krátké době se tu začalo vyrábět zařízení pro mlýny a výroby másla, což těsně souviselo s potřebami českých zemědělců. Na Rostovské a Stavropolské výstavě v roce 1911 získala slévárna dvě zlaté

medaile (za přenos, litinové a měděné lití). Továrna měla vlastní sklad materiálu nutného pro výrobu, který vedl Karlův syn, inženýr Vladimír Gusnik.

Gusnikova slévárna byla také jedním z míst, kde se po vypuknutí první světové války prováděl nábor do České družiny, Vladimír Gusnik se pak v roce 1919 významně podílel na vzniku Slovanské jednoty ve městě.

V době občanské války odjel Vladimír Gusnik do Prahy, Karel Gusnik zůstal v Jekatěrinodaru. Odešel ze slévárny, začal se věnovat sadařství. 7. června 1920, už za vlády sovětů, jej našel jeho přítel F. Marek uškrceného v chatce. Jeho podnik byl znárodněn (Барадим, 2005, s. 179).

3. 4. Další významní krajané

V Krymské oblasti (40 km na severo–východ od Novorossijska, nyní město Krymsk) se v rodině českého rolníka roku 1886 narodil budoucí slavný ruský zoolog a cestovatel Zenon Svatoš, účastník expedice do východní Afriky a na Špicberky, později vedoucí Barguzinského sobolího parku na Bajkale (Gutzerová, Severské listy, květen 2004).

Růžena Sikora se narodila 20. srpna 1918 v Novorossijsku v rodině barytonisty Vladimíra Sikory a na scéně vystupovala od útlého věku: zpočátku doprovázela svého otce na klavíru, později zpívala. Tato žena byla nejznámější hudebnicí, která se zrodila mezi kavkazskými Čechy. Psali pro ni nejlepší sovětsí skladatelé a textaři (Bogoslovskij, Blanter, Fradkin). Rychle dosáhla tak velké popularity, že ji její příznivci nazývali „máma tango“. Začala zpívat písně v cizích jazycích, včetně češtiny. Hudební kritikové vyzdvihovali, že „se nesnaží píseň pouze zazpívat, ale zahrát ji, procítit“. Zemřela 23. prosince 2006 v Moskvě. Její písně jsou nyní dostupné na internetu.

Mezi významné krajany také patří první starosta města Novorossijsk český lékař P. Penčul, jehož přičiněním ve městě byla postavena nemocnice, divadlo, vodovod, silnice, bylo zavedeno elektrické osvětlení.

Na počátku 90. let 19. století bylo v Kubáňské oblasti (včetně Černomořského okruhu) dvanáct pivovarů, počátkem 20. století jich bylo kolem dvaceti osmi. Čech Matvěj Francevič

Irza spolu s D. Don–Dudinym vlastnil největší z nich, „Nové Bavorsko“, který byl založen v Jekatěrinodaru v roce 1885. Pivovar disponoval parním strojem, zaměstnával 35 pracovníků a roční objemy výroby představovaly 85 tisíc věder. Matvěji Irzovi patřily další tři pivovary: jeden v Novorossijsku („Bavorsko“), v Ust’–Labinském („Bohemia“) a v obci Krymská („Kavkaz“).

Díky Matvěji Irzovi se otevřel v dubnu 1903 pivovar „Nové Bavorsko“ v centru Jekatěrinodaru sad s „hudebním altánkem“. Takto o tom píše noviny „Kubáňské oblastní zprávy“: „V úterý 23. dubna otevřel pivovar „Nové Bavorsko“ sad stejného názvu, se vstupem v ceně 20 k. V sadu bude hrát symfonický orchestr ... pod vedením p. Linara ... Sad „Nové Bavorsko“ je velmi čistý, s bohatou vegetací a působí dobrým dojmem.“ (Никишова, Карпова, 2006, s. 14). Brzy nato, v roce 1906, si vedle sadu a pivovaru postavil Matvěj Irza vilu sestávající ze 7 pokojů a haly. Po únoru 1917 svůj majetek rozprodal a odjel s rodinou do etnické vlasti. V roce 1918 se do Irzovy vily nastěhoval Vrchní velitel Dobrovolnické armády M. Alexejev. Po převzetí moci sovětskou vládou se dům stal sídlem Ústředního komsomolského klubu, roku 1934 byl přeměněn na železničářskou nemocnici. Nyní se zde nachází hotel Prestiž (Барадим, 2002, s. 169).

Majitelem jednoho ze tří pivovarů v jižním městě Armavir, Gambrinusu, byl také Čech J. Gržiba (v české podobě nejspíše J. Hřib). Jako hlavní sládek u něj pracoval J. Korinek. V letech 1906–1910 byl spoluvlastníkem dalšího pivovaru, největšího ve městě, Zubarevova „Kavkazského Bavorska“, Čech Chrpa. V roce 1913 tam byl jako hlavní sládek zaměstnán K. Šeda. Ve třetím pivovaru, který se nazýval Nové Bavorsko, byl také hlavním sládkem Čech J. Čítak. Dále se v Armaviru nacházel sklad českého majitele stavropolského pivovaru A. Hrubého.

Roku 1899 v Novorossijsku český podnikatel Jaroslav Bogdanovič Vostrý založil „První černomořský pivovarnický závod“, jehož název se od roku 1914 změnil na Slavia.

Podle zprávy za rok 1914 další pivovar těmrucký náležel jinému členů rodiny Vostrých kupci Bohumíru Bohumíroviči Vostrému. V těmruckém pivovaru tehdy pracovalo 12 zaměstnanců.

Ve zprávě za rok 1925 se o bývalém pivovaru Bohumíra Vostrého říká, že byl opuštěn, zařízení se bortilo, sklepy byly zalaty vodou. Podle hlášení o průmyslových otázkách od 30. května 1926 pivovarnictví na teritorii Těmruckého okrsku chybělo.

V Majkopu (nyní hlavní město Adygejské republiky) byl v roce 1882 Čechem Vjačeslavem Ivanovičem Tovarem založen pivovar a sladovna „Slavjanskij“. Pod vedením českého sládka Antonína Rubeše tento podnik vyráběl „plzeňské“ pivo. Stavba železnice v 10. letech 20. století od obchodního centra Armavir přes celou Kubáňskou oblast k přístavu Tuapse usnadnila zásobování oblasti kvalitním pivem z celého Ruska. Proto musel pivovarník rozšířit výrobu a zvýšit kvalitu svých výrobků. Vjačeslav Tovar nakoupil nejmodernější zařízení, postavil novou budovu pivovaru v modernistickém stylu (zachovala se až do dnešních dnů).

V Majkopském časopise vyšel 26. května 1912 článek „K otázce boje proti opilství“, ve kterém se dokazuje, že pití piva organismu prospívá. Autorem článku je Vjačeslav Alexandrovič Gofman, původem Čech. Narodil se v Rakousku, vychován byl v Rusku, v dětství přijal pravoslaví. V roce 1907 Gofman nastupuje do majkopského pivovaru jako vedoucí kanceláře. Proslavil se svými články v časopise „Echo pivovarnictví a prodeje piva“ a brožurou „Co pít“, která se v průběhu 10 let dočkala několika vydání. V ní byly shromážděny konkrétní údaje na obranu piva (byla napsána jako odpověď na ustanovení Majkopského městského úřadu o omezení počtu obchodů pivem).

3. 5. Život českých krajanů

Podle údajů o sčítání lidu v SSSR v roce 1926 v Novorossijsku žilo 631 Čechů a v celé Černomořské oblasti 2 728 Čechů. V Novorossijsku Češi otevírali české obchody, pivovary, hostince. V českých obcích bylo založeno sedm českých škol a postaveno několik kostelů.

V roce 1888 v obci Kirillovka byl postaven první katolický kostel. Později v roce 1937 byl kostel přeměněn na taneční klub. Na krátkou dobu byla jeho činnost obnovena vojáky okupační německé armády. Dnes slouží kostel jako kulturní dům.

V roce 1907 na žádost dvou českých obyvatelů France Kočky a Jakuba Koláře započala

v Novorossijsku stavba katolického kostela. Brzy však byla přerušena pro nedostatek financí a znovu obnovena až v roce 1915. Kostel vzrůstal po dlouhých letech přemlouvání místní vlády, která byla proti jeho otevření. Ještě v roce 1899 byl modlitební dům, jenž stával na místě postaveného kostela, vysvěcen bez souhlasu úředníků. Jekatěrinodarský biskup Josif Kanunov, který otevření modlitebního domu inicioval, byl však potrestán nuceným dvouletým pobytem v klášteře (Чаплицкий, <http://history.catholic.spb.ru/?chpr07>). Podle historických dokumentů „byly bohoslužby v modlitebním domě slouženy s náležitou obřadností a se zpěvem žalmů a chorálů v českém a polském jazyce.“ (Максимов, 1999, s. 4)

České školství existovalo do konce 20. let 20. století. Skoro v každé české vesnici byla Čechy vybudována škola.

Mezi učiteli, kteří v Krasnodarském kraji pracovali, byl i spisovatel Petr Jilemnický. Působil jako učitel v české škole v obci Pavlovka v letech 1927–1928. Také v tomto kraji vyučoval český básník Ludvík Lát, autor knihy „Na Kavkaze“.

4. ČEŠTÍ KRAJANÉ ŽIÍCÍ V DNEŠNÍ ČERNOMOŘSKÉ OBLASTI

„Já mám v pasu Čech. Já jsem Čech, a jsem na to hrdej, že jsem Čech. Ruskej pas a napsáno, že mám národnost českou“ Václav Růžičko (Štreit, Sedláček, 2002, s. 31)

V první polovině 20. století na černomořském pobřeží žili Češi kompaktně, ale v malém počtu. Na počátku 30. let minulého století se v českých vesnicích začali usazovat přesídlenci z centrálních částí Ruska, později Arméni. Smíšená manželství se stávala čím dál tím více častějším jevem.

Druhá světová válka, která Novorossijsk a jeho okolí zasáhla v červenci 1942, zničila 98 % města. Řada Čechů se v průběhu druhé světové války zapojila do aktivit československé vojenské jednotky generála Svobody (Štreit, Sedláček, 2002, s. 17).

Letům kolektivizace a decimování soukromého hospodářství se nevyhnuli ani Češi. V letech Stalinských represí 1929–1953 byla řada Čechů poslána do pracovních táborů, velká část jich tam i zemřela. Češi se báli přiznávat ke své národnosti, a proto přijímali ruská křestní jména, jména po otci, nakonec i ruskou národnost.

Sovětská politika, která asimilaci cizích etnik podporovala, zavření českých škol, stalinské represe, státní ateismus a druhá světová válka – to všechno působilo jak na českou, tak i na ostatní komunity velmi negativně. Po všech těchto událostech je velice podivné, že si dnešní potomci přesídlenců ještě pamatují jazyk svých předků, udržují vlastní vnitřní identitu a cítí sounáležitost se starou vlastí. Znalost českého jazyka a některých prvků folkloru je omezena jen na generaci starší sedmdesáti let. Padesátníci a šedesátníci ještě rozumějí jazyku svých předků, ale jelikož většinou žijí ve smíšeném manželství, češtinu nepoužívají. Pro mladší příslušníky české národnosti je řeč jejich předků obvykle jen nezvyklým a exotickým jevem v jejich ruskojazyčném světě.

4. 1. Ruští Češi (česká přímení, české rodiny)

O existenci českých kořenů na černomořském pobřeží Ruska svědčí doposud přežívající česká přímení. Ve vesnicích v okolí Novorossijsku se můžeme setkat s rodinami Vladimíra Šusse, Těmofeje Dolejška, Václava Růžičky, Vladislava Kabrdy, Jevgenie Šmidberské, Karoliny Pořavy, Alexandra Trendy. Hlásit se za Stalina k české národnosti bylo velmi nebezpečné. Úřady se proto snažily české jméno napodobit ruským analogickým jménem. Tak se z Čecha pana Růžičky stal Rus s ukrajinským přímením Ružečko. Také se měnila i křestní jména. Sovětská vláda, která prosazovala ateismus, si cizí křestní jména jako například Bohuslav nemohla dovolit, jelikož je částí tohoto jména slovo „Bůh“. Tak Bohuslav Trenda byl zapsán do matriky jako Stanislav.

Důkazem přítomnosti Čechů v černomořské oblasti slouží i česká jména, napsaná na náhrobcích na hřbitově v Kirillovce. Dokonalá a zdobná archaická čeština na těch nejstarších kamenných pomníčcích postupně ustupuje nespisovným tvarům a prvkům azbuky, k českým příjmením se pojí ruské tvary českých křestních jmen, která posléze vystřídají jména z pravoslavného kalendáře (Štreit, Sedláček, 2002, s. 7).

Většina Čechů v okolí Novorossijsku bydlí v Kirillovce. Bydlí tam i rodina penzionovaného námořního důstojníka, zástupce kapitána na rybářské lodi pana Vladimíra Šusse.

Rodina Šussových se přistěhovala před více než sto třiceti lety do Varvarovky. Bydleli v zemljance, dřevěném srubu, nakonec v domku z kamene a hlíny a postupně jako u všech dorazivších Čechů tady našlo uplatnění vinohradnictví.

V roce 1917 přišla revoluce a její důsledek kolektivizace a likvidace v roce 1928. Podobně jako další české rodiny, kterým se dařilo, i u rodiny Šussů likvidovali celé hospodaření a nezbylo jim nic. Otec Vladimíra Šusse Vladimír Šuss starší se zabýval rybářstvím. Tak se ocitl až na Kamčatce, kde se narodil Vladimír Šuss.



Obrázek 4: Vladimír Šuss starší se synem

Tehdejší hlava rodiny Martin Šuss, který se narodil roku 1869, byl v době represí zatčen a odsouzen za sabotáž, a pak poslán na nucené práce, kde posléze zemřel. Bratři Šusse staršího po roce 1928 v okolí Černého moře zůstali. Zanedlouho je zastihla druhá světová válka a všichni narukovali. Jeden s bratrů zahynul pod Stalingradem, druhý se přestěhoval do Plzně, další dva bojovali ve Svobodově armádě. Z války se vrátil pouze Vladimírův otec.

Rodina Šussových se usadila v Kirillovce. Dodnes zde mají domek a hlavně zahradu, která je pečlivě udržovaná a celá obrostlá vinnou révou.

„Zpočátku tu byl jenom hustej les. Půda žádná. Medvědi tu žili a divoký prasata. Bylo moc těžko, moc. No, země jim dávali, kolik chtěli, takový pruhy to byly, támhle od vrchu z hor až tuhle dolů k potoku“ – říká pán Šuss starší o počátcích českého osídlení v této oblasti.

Ve vesnici Gajduk, blízko Novorossijsku, žije další česká rodina Luzumových. Josefu Luzumovi je za devadesát, jeho manželce Věře Luzumové o osm let méně. Při návštěvě českého novináře Ivo Mičky se v jejich domě mluvilo česky.

Příběh této české rodiny se začíná koncem devatenáctého století, kdy se manželé Luzumovi se synem Janem přistěhovali z Čech na černomořské pobřeží tehdejšího carského Ruska. Jan Luzum byl v době první světové války zatčen Němci, a proto utekl do Čech. Tam se setkal s dědečkem a babičkou a po skončené válce se vrátil zpět do Ruska. Po návratu se oženil a živil se sochařstvím. Josef se podobně jako jeho tři bratři v době druhé světové války přihlásili do Svobodovy armády. Dodnes má dochované rozpadávající se „Poděkování a uznání“ podepsané generálem Ludvíkem Svobodou. V roce 1945 se všichni bratři vrátili z Čech do Ruska a usadili se ve vesnici Gajduk.



Josef Luzum s manželkou stále bydlí v domě, který získali po návratu z války. Obrázek 5: Manželé Josef a Věra Luzumov

Ve vile vybudované vlastníma rukama žije významný česko–ruský malíř Petr It'aksov–Matula.

Václav Matula, voják císařské a královské rakouské armády a pozdější Petrův otec, byl na začátku světového válečného konfliktu zajat Rusy. Po několika měsících v Saratově společně s dalšími zajatci byl zaveden na tržiště, kde byl prodán místnímu kupci It'aksovi. V krátkém čase se oženil s kupcovou dcerou a přijal její příjmení, změnil si křestní jméno na Vasilij a dokonce přijal jméno po otci. Jeho otec se v Čechách jmenoval Jakub, proto si za jméno po otci zvolil Jakovlevič. Tak se z Čecha Václava Matuly stal Vasilij Jakovlevič It'aksov. Václavova syna Petra druhá světová válka zastihla ve věku devatenácti let a on se hned přihlásil do právě utvářené československé brigády Ludvíka Svobody. Ale jelikož uměl německy a česky, zanedlouho se stal sovětským vyzvědačem. Konce válečných dnů se dočkal v Čechách v blízkosti Blaníku sbíraje a předávaje potřebné informace. V osvobozeném Československu zůstat nemohl, protože doma jej čekala rodina, a proto se hned po válce vrátil do Ruska.

Po návratu do poválečného Sovětského svazu učil na Ukrajině kreslení, absolvoval vysokou výtvarnou školu v Užhorodě, působil jako výtvarník v místní redakci.

Ve svém ateliéru maluje obrazy Čech, Prahy, Václavského a Staroměstského náměstí.

Výstava česko–ruského malíře Petra It'aksova–Matuly proběhla v Jihlavě v roce 2003.

Těmofej Dolejšek s dcerou žije v Kirillovce. Narodil se v roce 1938. Jeho otec se za války ukrýval v lese. Po odchodu německého vojska „se už neukázal. „My doufáme a máme velkou naději, že nám vrátí kostel, že budeme mít



Obrázek 6: Těmofej Dolejšek s fotografií svého otce

svou školu, že budeme oslavovat společně české svátky, které se dodnes oslavují jen v rodinách, to jsou Vánoce, Mikuláš a Velikonoce. Možná budeme mít možnost se sebrat všichni dohromady a budeme společně oslavovat ty svátky, narozeniny, budeme oslavovat katolické svátky, svátky České republiky. Já myslím, že by bylo pěkné, aby Češi, kteří tady žijí, řekli: To je ten náš český dům, jako to jsou naše Čechy. Víte, dříve se povídalo, že Kirillovka je jako Praha tam u vás“ – řekla dcera pana Dolejška Jindřichu Štreitovi a Martinu Sedláčkovi při jejich návštěvě ruských Čechů v Krasnodarském kraji.

Další velice důležitá rodina s českými kořeny, jež významně podílela na založení a rozvoji českého národního spolku v Novorossijsku, žije ve vesnici Gajduk. Alexander a Zinaida Trendovi bydlí v rodinném domě, kde mají vinárnu s vlastním vyrobeným vínem.

Příběh této rodiny se začíná rokem 1858, kdy s rodiči a dalšími českými osídlenci do Novorossijsku přijela Alexandrova babička. Anna Petráková se narodila v roce 1846 v Českých Budějovicích. Její rodina podobně jako ostatní dostala kus neprostupného lesa na úpatí hory a po hektaru na každého muže v rodině. V té době žili v zemljankách. Postupně se zde objevily první domky a úroda tabáku a pšenice.

Velkou změnu zaznamenal rok 1868, kdy přicestoval a záhy se tady usadil zkušený český vinař Franc Josef Hejduk a všichni začali pěstovat víno. Anna Petráková se vdala za Čecha Jana Trendu. Měli spolu čtyři děti, jeden z nich, Jan, byl dědečkem Alexandra Trendy. Jan Trenda žil s manželkou a dětmi ve vesnici Pavlovka, zabýval se vinařstvím a stavěním lodí. V roce 1937 byl odsouzen jako politický nepřítel národa a poslán na nucené práce do gulagu, odkud se už nevrátil. Jedno z jeho dětí, Stanislav Trenda, byl za druhé světové války zatčen Němci a odvezen na nucené práce do Německa a později do Rakouska.



Obrázek 7: Alexander Trenda ve své vinici v Gajduku

V roce 1945 byl Stanislav Trenda s dalšími zajatci osvobozen Americkou armádou. Jakmile se skončí válka, polní soud ho odsoudil jako nepřítele národa a posílá z Rakouska rovnou do gulagu „Dalstroj“ v Magadanu.

Domů se spolu manželkou, synem a dcerou vrátil až v roce 1956. Jejich návratu se dočkala Stanislavova matka a i prababička, která, sem ještě jako dvanáctiletá přistěhovala před téměř stoletím. Rodina si ve vesnici Gajduk postavila dům a pokračovala v rodinné vinařské tradici, která se tady zrodila již v roce 1868 a žije dodnes.

Poslední potomci českých usedlíků dosud mezi sebou hovoří svérázně poruštěnou, neodolatelou češtinou. V řeči jednoho z posledních potomků českých přesídlenců pana Švece z osady Varvarovka lze snad dokonce zaslechnout jihočeský původ jeho rodu a možná i jazyk prvního pana učitele ve zdejší české obecné škole Petra Jilemnického.

4. 2. Náboženství členů české komunity

Římští katolíci Kubánské oblastí a černomořské gubernie administrativně spadali pod Pjatigorský děkanát Tiraspolské eparchie, založené roku 1847. Podle „Katalogu Tiraspolské eparchie – rok 1919“ bylo mezi 368 685 členy eparchie 6 148 Čechů a většina z nich žila na Kavkazu (Pukiš, Tretyakova, 2006, s. 2).

Kněží přicházeli na černomořské pobřeží Ruska z českých zemí, ale jelikož jich bylo velmi málo, obyvatelé vesnic sami křtili děti a vykonávali pohřební obřady doma. Česká církev na Kavkaz také posílala náboženskou katolickou literaturu.

Dlouhá desetiletí státního ateismu v dvacátém století působila tak, že v současné době se v Krasnodarském kraji nachází pouze pět katolických kostelů (v Krasnodaru, v Tuapse, v Anapě, v Soči a v obci Semjonovskij v Ust'-Labinském okrese). V současnosti v kostele sv. Hedviky a Libora v Anapě zní každou neděli otčenáš ve čtyřech jazycích – v ruštině, v polštině, v češtině a v arménštině. Česky se však modlí velmi málo lidí. Jsou to představitelé starší generace, žijící ve dvou nejbližších českých vesnicích – Pavlovce a

Varvarovce. Je jich stále méně a méně. V roce 2000, při otevření kostela, četlo modlitby česky jen osm starších Čechů, nyní na nedělní mši jich chodí ještě méně.

V tomto kostele od roku 2001 až do své smrti působil jako farář otec Jozef Valábek (1953-2005). Pocházel ze slovenského města Banská Bystrica. Od roku 2001 žil v Anapě a také dojížděl každou sobotu do Novorossijska, kde se setkával s českými krajany. Současným knězem v kostele sv. Hedviky a Libora je otec Daniel Radziszewski, který pochází z Polska. Také jezdí jedenkrát týdně do Novorossijska, kde pořádá hodiny náboženství v českém spolku „Nazdar“. Tyto hodiny navštěvuje kolem deseti lidí.

Střední a mladá generace věřících Čechů se již hlásí k pravoslavnému náboženství, a to především z praktických důvodů (snadná dostupnost); kostel se pro kavkazské Čechy nestal projevem národnostní identifikace jako např. pro polské rodiny, jejíž členové, dokonce i když zapomněli jazyk, navštěvují kostel, aby zdůraznili svoji příslušnost k polské menšině (Pukiš, Tretyakova, 2006, s. 2).



Obrázek 8: Katolický kostel sv. Hedviky a Libora v Anapě

4. 3. Školy českého jazyka a české kulturní spolky v Krasnodarském kraji

V roce 2000 velvyslanec České republiky v Moskvě obdržel dopis z osady Gajduk, která dnes tvoří předměstí Novorossijsku v Krasnodarském kraji na pobřeží Černého moře. Autorkou tohoto dopisu je Zinaida Trenda. Ve svém rukopisu Zinaida Trenda představuje český národní spolek „Nazdar“ z města Novorossijsk, jenž sdružuje potomky Čechů, kteří se přistěhovali do Ruska na základě dohody obou zemí, a ožívuje dějiny a osudy české komunity, která trvá už víc než 130 let. Podle Zinaidy Trendy spolek má v úmyslu obnovit zpřetrhané vztahy s etnickou vlastí, osvojovat české dějiny, národní kulturu a rodný český jazyk. Také je v plánu obnovit kostel, zbouraný za sovětské éry. „Lidem chybí chrám, kde by poslouchali slovo boží. Pokořuje je to a odcizuje, duchovní život upadá, kultura se vytrácí. To nelze dopustit“ – píše Zinaida Trenda. Dopis pokračuje líčením historie české komunity v bývalém Sovětském svazu a v současné době: „Strašná doba čekala ruské Čechy v letech 1929 až 1953. Mnozí byli vyhnáni na Sibiř, kde zahynuli. Matky schovávaly svoje děti, měnily příjmení, bály se prozradit, že jsou Češi – to byl rozsudek smrti. Čechy na své děti zapomněly, ale ony přežily a vědí, kde mají kořeny, ctí tradice svých předků. Proslavili svoji dalekou vlast vinařstvím a sadařstvím. Přinesli na Kubáň svoji kulturu, uchránili svoje češství. A teď mají možnost se otevřeně ke své národnosti hlásit a očekávají pomoc. Jsme tady v Rusku zástupci českého národa“ (Mička, 2003, s. 21).

Temperamentní autorka tohoto dopisu Zinaida Trenda dokázala zorganizovat příjezd velvyslance České republiky Jaroslava Bašty, kulturních atašé, českého fotografa, televizního štábu České televize do Novorossijsku. Díky jejímu úsilí se v ruském a českém tisku objevily první zprávy o černomořských Čechích.

Čtvrtého června roku 2000 vznikl v Novorossijsku český národní kulturní spolek „Nazdar“ (úředně zaregistrován 3. 8. 2000 pod číslem 1032335030243). Pro pracovníky Velvyslanectví České republiky v Moskvě se zpráva o tom, že v okolí tohoto dvě stě padesátitisícového černomořského přístavu žije několik stovek českých rodin, které nosí česká příjmení a příslušníci starší generace i česká křestní jména, stala dost velkým

překvapením. Díky úsilí předsedkyně spolku Zinaidy Trendy nyní v českých zemích o zdejších krajanech opět vědí a pomáhají jim. Jedenáctého ledna roku 2005 bylo například za účasti tehdejšího velvyslance České republiky v Ruské federaci pana Jaroslava Bašty při krajauském spolku „Nazdar“ otevřeno České centrum, na jehož rekonstrukci přispělo MZV ČR částkou 2 000 000 Kč (Pukiš, Tretyakova, 2006, s. 7).

Po sedmdesáti letech nucené odmlky je představa samostatného menšinového českého školství v Rusku zcela neuskutečnitelná. Budovy českých vesnických škol již dávno zchátraly nebo slouží jiným účelům. Český jazyk se učí v dětských kroužcích a na večerních kurzech pro dospělé. Výuka češtiny je mimoškolní a bez atestací.

Od září 2003 Česká republika, v rámci vládního usnesení o pomoci krajanům, do Novorossijsku posílá učitele češtiny. Veškeré náklady na pobyt učitele, vybavení tříd potřebnou technikou, zásobení učebnicemi a dalšími pomůckami hradí česká strana. Prvním českým učitelem v Novorossijsku byl Mgr. Vladislav Rusín, který zde působil v letech 2003–2005. Od září 2005 zde vyučovala Mgr. Blanka Gruntová. Také v letech 2007 až 2008 působil v české škole Mgr. Jaromír Kopřiva. Díky témuž vládnímu usnesení se také mohou krajané učit česky přímo v zemi svých předků. Od roku 2001 se pravidelně účastní kurzu českého jazyka pro krajany v Dobrušce, využívají stipendijních studijních pobytů na filozofických fakultách v České republice.

V roce 2005 až 2006 se čeština v jižním Rusku vyučovala na třech místech. V Novorossijsku se zájemci českému jazyku mohli učit v Českém centru. V roce 2006 se zde učilo asi 15 žáků, jedna skupina dospělých. Výuka proběhala třikrát devadesát minut týdně. V Kirillovce se v roce 2006 učilo v místní knihovně celkem 10 žáků, dvě dětské skupiny – starší a mladší děti. Výuka se zde konala jedenkrát týdně devadesát minut. Ve Vladimírovce hodiny češtiny probíhaly v kulturním centru. Výuky, již probíhala jedenkrát týdně, se účastnilo celkem 8 žáků, kteří se dělili na dvě dětské skupiny – starší a mladší děti.

Výuka českého jazyka byla doposud základem veškerého spolkového života. Večerní kurzy češtiny, které probíhají čtyři až šest hodin týdně, mají poměrně intenzivní ráz a účastní se jich především dospělí posluchači z řad střední generace.

V „nedělní škole“ v Kirillovce se češtině učí skupina dětí. Tato škola, která vznikla z iniciativy paní Iriny Tretykové, funguje už 4 roky. Irina Tretyaková, která je českou krajanou, se práci s dětmi věnovala až do příchodu učitele z České republiky. Výuka jazyka zde není tak přímočará, děti se neučí jen komunikovat v novém cizím jazyce, podstatnou součástí práce s nimi je i probudit u nich vztah ke kultuře a řeči svých předků (Pukiš, Tretyakova, 2006, s. 8). V lednu 2006 vznikl blízko nedělní školy v Kirillovce druhý český spolek v Novorossijsku, „Český kulturně - osvětový klub Mateřídouška“. Zakladateli a členy tohoto klubu jsou především rodiče a prarodiče dětí nedělní školy. Cílem klubu Mateřídouška je hledat a nabízet takové aktivity, které by dokázaly spojit různé generace, vzbudily u dětí zájem o znalosti, umění a obyčeje svých předků a nejstaršímu pokolení umožnily předat mladším své zkušenosti (Pukiš, Tretyakova, 2006, s. 8).

4. 4. Kulturně – společenský život

Při návštěvě národního kulturního spolku „Nazdar“ se návštěvník dostává do velmi útulného prostředí komplexu, jenž je upraven v národním stylu české kultury. „Nazdar“ s vedením Zinaidy Trendy pořádá velké množství nejrůznějších akcí, týkajících se české kultury. Mimo hodin českého jazyka se zde pořádají akce, na kterých se návštěvníci mohou seznámit s českou historií, zeměpisem, kulturou. Děti českých krajanů provádějí divadelní představení českých her, vyprávějí o historii, o významných českých politicích, vědcích, skladatelích, umělcích a spisovatelích, zpívají české písně.

Při oslavách se vaří výjimečně česká národní jídla. Od roku 2008 Zinaida a Alexander Trendovi vlastní pekařství, kde se podle českého receptu pečou rohlíky. Tak si v několika potravinářstvích Novorossijska lidé mohou koupit pečivo, které se nazývá českým slovem „роглик“.

Každoročně se český kulturní spolek „Nazdar“ účastní městských oslav a festivalu národních kultur, kde prezentuje národní české tance, národní kroje.

Na jaře roku 2008 v rámci programu realizace mezinárodních kulturních vztahů mezi Ruskem a Českou republikou navštívil „Nazdar“ PhDr. Tomáš Čech, CSc.

Kromě jednání s předsedou a členy českého spolku důležitým cílem návštěvy Tomáše Čecha bylo navštívit školy zabývající se sociálně pedagogickým učením. Všechny uskutečňované kulturní akce v rámci návštěvy byly pořádány s cílem vzájemné výměny zkušeností a zpevnění kulturních vztahů mezi Ruskem a Českou republikou.

Z iniciativy předsedkyně českého kulturního spolku „Nazdar“ Zinaidy Trendy se na mapě Novorossijsku v roce 2008 objevila dvě nová jména. Dvě ulice byly pojmenovány podle jmen českých přesídlenců Michaila Penčula a Osipa Kučery, kteří značně ovlivnili osud tohoto města. Městská toponymická komise navrhla přidělit jména významných Čechů v souvislosti se stočtyřicátým výročím vzniku českých osídlení na černomořském pobřeží.

4. 5. Rusko–české vztahy v současnosti, spolupráce s Českou republikou

Podle předsedkyně českého spolku „Mateřídouška“ je největším problémem kavkazských Čechů to, že svoji identitu již téměř ztratili a těch, kterým na svém českém původu záleží a k tomu mají čas a chuť na spolkovou práci, je velmi málo. Proto je pro české spolky nejpřednějším úkolem vyvolat u všech generací krajanů, a to hlavně u té mladé, zájem o své kořeny, o kulturu svých předků.

Prozatím české spolky dospěly ke dvěma základním cílům: zachovat na Kubáni vzpomínku na český příspěvek k její historii a v optimálním případě pomoci české komunitě v Krasnodarském kraji přežít. Tomu odpovídají i jejich plánované aktivity. Shromažďují podklady pro chystanou knihu o historii severokavkazských Čechů, plánují vydání zpěvníku českých písní, které se v českých vesnicích na černomořském pobřeží zachovaly, uvažují o spolupráci s místním vlastivědným muzeem. Aby zaujali mladou generaci, učí děti ale, i dospělé současné české písničky a současný hovorový jazyk,

zařizují učebnu a klubovou místnost, organizují pravidelné schůzky členů klubu, gastronomické kurzy, pořádají oslavy tradičních českých svátků.

Oba české národní kulturní spolky v Novorossijsku a Kirillovce spolupracují se zástupci České republiky prakticky od svého vzniku. Mají dobré zkušenosti ze spolupráce se všemi vládními organizacemi, které se pomocí krajanů zabývají. Jednají s pracovníky zastupitelského úřadu v Moskvě, se zaměstnanci Odboru kulturních a krajanských vztahů Ministerstva zahraničních věcí České republiky (OKKV MZV ČR) i Domu zahraničních služeb Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (DZS MŠMT ČR).

Za deset let, které uplynuly od vzniku prvního českého spolku v Novorossijsku, ho navštívilo mnoho představitelů České republiky.

Předsedové českých spolků jsou vždy v kontaktu s kulturním atašé na zastupitelském úřadě v Moskvě. Cennou pomoc jim také prokazují pracovníci konzulárního oddělení.

Z nevládních organizací mají české spolky kontakty s Centrem humanitární pomoci krajanům z Prahy a s Českobratrskou církví evangelickou.

Díky spolupráci českého spolku „Nazdar“ s Domem zahraničních služeb Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky mnoho ruských studentů, českých krajanů v současné době studuje na vysokých školách v České republice.

Na podzim roku 2001 působila dva měsíce sedmičlenná výprava Společnosti pro Studia člověka v Krasnodarském kraji na severním pobřeží Černého moře. Hlavním záměrem této expedice bylo uskutečnění první části obsáhlého projektu, který se zabýval komplexní dokumentací života a kultury české komunity žijící v této oblasti. Projekt vznikl ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí v Praze a Velvyslanectvím České republiky v Moskvě. Je součástí a pokračováním odborných aktivit sdružení v oblasti jižní Sibíře a jižní Afriky. Tato zorganizovaná výprava byla počátečním impulzem projektu, jehož hlavním cílem byla výpomoc českým krajanům v jejich snahách o oživení kontaktů s jejich historickou vlastí a vyřešení jejich potřeb v rovině vzdělávací, ekonomické, mediální, kulturní a náboženské. Výprava působila v oddělených menších skupinách. Členové výpravy celkově navštívili více než sto českých rodin.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo prezentovat problematiku českého osídlení na teritoriu bývalého carského a současného Ruska. Hlavním záměrem bylo popsat historii vzniku komunity v Rusku, její rozvoj a současný stav.

Vycházela jsem z několika odborných prací věnovaných této problematice, z menších studií ve vědeckých sbornících, z několika cestopisů, z novinových článků a z vlastních materiálů týkajících se problematiky české komunity v Rusku, zejména v černomořské oblasti.

Ve své práci jsem nejprve vymezila příčiny masové emigrace Čechů v druhé polovině 19. století. Došla jsem k závěru, že za nejdůležitější důvody vystěhování je možno pokládat nedostatek půdy a neschopnost vídeňské vlády zajistit značné části obyvatelstva obživu, hlad, špatné životní podmínky, přelidněnost v některých částech českých zemí, nezaměstnanost, národnostní útlak, vznik myšlenky obrácení české emigrace do slovanských zemí a faktor národnostního sebeuvědomění.

Po prostudování studijních materiálů jsem také došla k následujícím závěrům. Hlavní vystěhovalický proud směřoval do Volyňské gubernie a na Ukrajinu. Hovoříme-li o vystěhovalectví v druhé polovině 19. století, mluvíme o území carského Ruska. Již v letech 1861–1862 vzniklo na území carského Ruska několik českých vesnic. V prvních letech se kolonizace na Volyni prudce šířila; za deset let se Češi přistěhovali do více než 100 obcí. Do Krasnodarského kraje na černomořském pobřeží se začali Češi stěhovat na základě dohody mezi Ruskem a Rakousko Uherskem v druhé polovině 19. století. První čeští přistěhovalci se v jižním Rusku objevili v roce 1868. Zakládali české obce v okolí města Novorossijsk.

Podle výsledků prvního všeobecného sčítání lidu v Rusku, provedeného v roce 1897 z 16 897 obyvatel Novorossijska bylo 170 Čechů (1 % z celkového počtu českých osídlenců). Podle údajů o sčítání lidu v SSSR v roce 1926 v Novorossijsku žilo 631 Čechů a v celé Černomořské oblasti 2 728 Čechů. Při posledním sčítání lidu v roce 2002 se k české národnosti přihlásilo pouze 732 obyvatel Krasnodarského kraje, což představuje

0,01 % osídlení regionu. Podle ministerstva zahraničních věcí počet krajanů v Krasnodarském kraji se pohybuje kolem 4 000 osob.

Čeští přistěhovalci se velmi značně podíleli na rozvoji hospodářství, vinařství, kultury. Z nejvýznamnějších českých emigrantů musíme připomenout France Hejduka, jenž se podílel na rozvoji zahradnictví a vinařství v černomořské oblasti a Josefa Kučeru, který výrazně ovlivnil rozvoj hospodářství této oblasti.

Sovětská politika, která podporovala asimilaci, zavření českých škol, stalinské represe, státní ateismus a druhá světová válka – to všechno působilo na českou komunitu velmi negativně. V dnešní době si potomci českých přistěhovalců na Kavkaze zakládají kulturní národní spolky, jako například spolky „Nazdar“ a „Mateřídouška“, aby obnovili vztahy s jejich etnickou vlastí, aby si osvojovali rodný český jazyk, české dějiny, národní kulturu. Také mají v úmyslu obnovit kostel, zbouraný za doby komunismu.

Znalost českého jazyka a některých prvků folkloru je omezena jen na generaci starší 70 let. Šedesátníci ještě rozumějí jazyku svých rodičů, ale protože většinou žijí ve smíšeném manželství, češtinu nepoužívají. Celkový ráz mluvy starší generace je značně starobylý. V řeči některých českých krajanů lze zaslechnout jihočeský původ jejich rodů. Ale těch, kdo mluví a rozumí české řeči, je stále méně.

Svým úsilím předsedové českých spolků dosáhli toho, že od září 2003 patří Novorossijsk k těm několika málo místům na světě, kam Česká republika posílá učitele češtiny. V současnosti zde fungují dvě české školy. Výuka českého jazyka je bohužel zatím mimoškolní a bez atestace.

Na začátku ani jedno z míst, kde se učilo, nebylo vybaveno jako jazyková učebna. Všude se více či méně improvizovalo, chybělo zázemí. Avšak v lednu 2005 bylo za účasti tehdejšího velvyslance České republiky v Ruské federaci pana Jaroslava Bašty při krajanském spolku „Nazdar“ otevřeno České centrum, na jehož rekonstrukci přispělo MZV ČR částkou 2 000 000 Kč. O rok později v létě 2006 na OKKV byla schválena žádost klubu Mateřídouška o finanční pomoc na úpravu jedné místnosti v bývalé české škole v Kirillovce.

Nejlépe je vybaveno České centrum: přednostně zde byla s velkým vkusem zařízena klubovna, v níž nechybí ani televize, DVD přehrávač a video. Učebna je velmi velká a dobře osvětlená, jsou v ní stoly, židličky, tabule a několik počítačů.

V Novorossijsku zatím není ustavena žádná česká knihovna. Několik desítek knižních titulů sem bylo sice z ČR přivezeno, ale není, kam je umístit. Prozatím jsou knihy uloženy v bytě českého učitele, který je eviduje a půjčuje těm zájemcům, kteří mohou číst knihy v originále.

Jednotlivé závěry zkoumání problematiky české komunity na černomořském pobřeží nepřinesly mimořádně překvapivé výsledky, přesto si myslím, že mají svůj důležitý význam. Vzhledem k omezenému rozsahu práce jsem prezentovala českou krajanskou komunitu v Rusku jen z malé části, což poskytuje možnost pro další zpracování. Zjistila jsem, že k dané tématice neexistuje dostatek otevřených informací, mnoho aspektů života české komunity zůstává neprobádána. Proto se domnívám, že se zde nabízí řada příležitostí pro další výzkumné práce.

BIBLIOGRAFIE

1. Барадим, В. (2005): „Открытки на память“. Краснодар, стр. 179.
2. Brouček, S. (1996): „Češi v cizině“. Praha, s. 27 – 35
3. Чаплицкий, Б. „История католической церкви в России“.
<http://history.catholic.spb.ru/?chpr07>
4. Dluhošová, H. (1996): „Vystěhovalectví na Ukrajinu“, Češi v cizině. Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR v Praze, 9, 50 s.
5. Герасименко, А., Санеев, С. (1998): „Новороссийск – от укрепления к губернскому городу“. Краснодар, стр. 414 – 415
6. Gutzerová, N. (2004): „Severské listy“. Květen 2004:
<http://www.severskelisty.cz/osobnos/osob0050.htm>
7. Histička, V. (1967): „Pout' Čechů do Moskvy roku 1867“. Dějiny česko – ruských vztahů 1770 – 1917, s. 218 – 222
8. Chotek, K. (1910): „Češi na Kavkaze“. Národopisný věstník československý, 5, s. 201 – 205
9. Максимов, В. (1999): „Руссийская католическая газета“. 12. září 1999, 4 стр.
10. Mička, I. (2003): „Z Rakovníka k ruským Čechům“. Rakovník, s. 14 – 81
11. Никишова, М., Карпова, А. (2006): „Престижные встречи“. Краснодар, 4 стр.
12. Pukiš, V., Tretyakova E., (2006): "Česká komunita na ruském severním Kavkazu".
Novorossiisk, s. 1 – 8
13. Пушкаревич, К. (1926): Диссертация „Чехи в России“, 45 s.
14. Robek, A. (1987): „K problematice českého vystěhovalectví do Ruska v druhé polovině 19. století“, Češi v cizině, 2. Praha, s. 64 – 67
15. Skálova, E. (2007): „Češi na Volyni“.
http://www.oralhistory.cz/program%20sovinec_2007.htm
16. Štreit, I., Sedláček, M. (2002): „Daleko od domova“. Brno, s. 1 – 50
17. Трехбратов, Б. (2001): „Энциклопедический словарь по истории Кубани с древнейших времен до октября года“. Краснодар, 111 стр.
18. Valášková, N. (1996): „Češi v Rusku“, Češi v cizině. Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR v Praze, 9, s. 26 – 47

19. Верещагин, А. (1847): „Путевые заметки по Черноморскому округу“. Москва, 126 стр.
20. Volková, S. (2005): „Česká emigrace na Krym a zakládání kolonií ve druhé polovině 19. století“, Češi na Krymu. Studie z historie a kultury. AntikvA, Simferopol, s. 7 – 36